

ERZURUM OVASINDA TARİH ÖNCESİ KIR YERLEŞMESİ

Dr. Necdet SÖZER
Atatürk Üniversitesi - Erzurum

A. GİRİŞ

Erzurum ovası, çok eski çağlardan beri Çin'den gelerek Trabzon'a kadar devam eden "ipek yolu"yla Kafkasya ve İran'dan gelerek Karadeniz, Akdeniz ve Basra Körfezi'ne geçen tabii yolların kavşak noktasında yer almaktadır. Ova aynı zamanda Doğu Anadolu'nun esâsen pek mahdut olan ziraat alanlarından birine tekabül etmektedir. Bu bakımdan, Karasu-Aras tabii koridoru boyunca doğu-batı istikametinde sıralanan depresyonlar arasında müstesna bir mevkie sahiptir.

Erzurum ovası gibi, Doğu Anadolu'nun müsait iskân şartları arzeden diğer kesimlerinin de en eski insan kültürlerine zemin teşkil ettiği öteden beri bilinmektedir. Nitekim bu konudaki araştırmaların tarihçesi, geçen yüzyılın ilk yarısına kadar uzanmaktadır. Çalışmalar, başlangıçta daha çok epigrafi alanına yöneltilmiş, Urartu dilini ve tarihini aydınlatmak için büyük gayretler sarfedilmiştir.

Doğu Anadolu'da ilk defa Urartular'a ait malzeme toplıyan ilim adamı F.E. Schultz'dur (1828-29). Daha sonra bölgenin çeşitli kesimlerinde araştırmalar yapan Layard (1859), Capitain Clayton ve Dr. Reynolds (1879), Rassam, Lynch (1893-94), W. Belck (1899) ve Lehmann-Haupt gibi araştırmacılar, Doğu Anadolu'nun M.Ö. 1000-600 yılları arasındaki tarihini kısmen aydınlatmaya muvaffak olmuşlardır. Bölgenin ön-tarihine ait ilk belgeleri ise W. Belck, Tilkitepe (Van) de küçük ölçüde yaptığı kazı ile elde etmiştir ¹.

Doğu Anadolu'nun ön-tarihine daha sonra rusların ilgi gösterdiğini biliyoruz: 1916 da J. Orbelli ve N. Marr, Van'da arkeolojik araştırmalar

¹ Koşay, Hâmit Zübeyir-Turfan, Kemal: Erzurum-Karaz kazısı raporu. Türk Tarih Kurumu-Belleten, c. XXIII, sayı 91, Ankara, 1959, s. 356-57

yapıyor. 1938-39 yıllarında K Lake'in başkanlığındaki Harward Üniversitesi'ne mensup bir heyet, Van kalesi ve Kalecik'te yaptığı kazılarla Urartu tarihine yeni bilgiler kazandırıyor. Cahit Kınay'ın aynı heyet adına yaptığı Tilkitepe kazısıyla, Doğu Anadolu'nun ön-tarihini aydınlatma konusunda ilk müsbet adım atılmış oluyor².

Görüldüğü gibi, memleketimizde yapılan ön-tarih araştırmalarının başlangıç tarihi eski olmakla beraber, bu çalışmaların verimli bir safhaya intikali henüz çok yenidir. Bu bakımdan çeşitli ve zengin Tarih öncesi malzemesinin, ancak 1935 den sonraki yıllar içinde tesbit edilmiş olduğunu söyleyebiliriz.³ Yine bu arada, şahsî gayret ve çalışmaların yanı sıra, araştırmaları maddî ve manevî desteğini teşkil eden Türk Tarih Kurumu'nun büyük hizmetini önemle kaydetmek gerekir. Nitekim Erzurum ovasının ön-tarihine ait zengin malzeme ilk defa bu kurum adına yapılan Karaz kazısı ile gün ışığına çıkmıştır. Son yıllarda Atatürk Üniversitesi de, Erzurum ovasının en eski yerleşme merkezleri olan Pulur (Ömertepe) ve Tufanç (Güzelova) köylerinde yaptırdığı arkeolojik kazılarla bu çalışmalara yeni bir vecheye kazandırmak için gayret sarfetmektedir.

Erzurum ovasındaki kır yerleşmesinin tarihi, M.Ö. 4000 yıllarına kadar uzanmaktadır. O tarihten bu yana ova, çeşitli kavimlerin istilâsına ve dolaşısıyla iskânına sahne olmuştur. Bu husustaki bilgilerimizin kaynağını, Erzurum ovasında yer alan ve yakın zamanlardaki kazılarla ön-tarihe ait zengin malzeme veren Karaz, Pulur ve Tufanç höyükleri teşkil etmektedir. Erzurum bölgesindeki ilk arkeolojik araştırmayı Türk Tarih Kurumu adına 1942 yılında Dr. Hâmit Zübeyir Koşay yapmıştır. Tanınmış arkeolog, Karaz höyüğünde yapılan sondajın neticelerini, III. Türk Tarih Kongresi'ne bir tebliğle sunmuştur⁴. Bundan iki yıl sonra aynı höyükte kazılara başlanmış, çalışmaları Dr. Koşay ve Kemal Turfan idare etmiş, kazıların neticeleri ise uzun bir gecikmeden sonra ancak 1959 yılında yayınlanabilmiştir.

Erzurum ovasındaki diğer arkeolojik kazıların tarihi daha çok yenidir ve neticeler henüz yayınlanmamıştır. Gerek Pulur ve gerekse Tufanç, her iki kazıda Atatürk Üniversitesi adına yapılmıştır ve elde edilen neticeler önümüzdeki yıllarda aynı üniversite tarafından yayınlanacaktır. Bu iki kazıdan Pulur 1960, Tufanç ise 1961 yaz aylarında gerçekleştirilmiş olup çalışmaları Dr. Koşay ve Atatürk Üniversitesi uzmanlarından Avusturya'lı arkeolog Dr. Hermanın Vary idare etmiştir⁵.

2 Koşay-Turfan: a.g.e., s. 357

3 Kökten, İ. Kılıç: Anadolu'da prehistorik yerleşme yerlerinin dağılışı üzerinde bir araştırma. DTCFD, c.X. sayı 3-4, Ankara, 1952, s. 178

4 Koşay, H.Z.: Karaz sondajı. III. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1948, s. 165-169

5 Her iki kazıya ait notları istifademize arzeden Dr. Vary'ye burada teşekkürü bir borç bilirim.

Karaz, Pulur ve Tufanç kazıları, Erzurum ovasında çiftlik ve hayvancılığın hâkim olduğu çok eski bir kültürün mevcudiyetine ışık tutmaktadır. Bu kültürün başlangıcı Pulur'da –daha önce de belirttiğimiz gibi– M.Ö. 4000 yıllarına kadar inmektedir ⁶. M.Ö. 2600 yıllarında başlayan “geç kalkolitik” katı, ihtiva ettiği şeritli, yivli veya çizgili çanak-çömlekleriyle yüksek bir kültüre tanıklık etmektedir. Mukayeseler, bu kültürün Güney Kafkasya ve İran Azerbaycanından Anti-Toroslara kadar geniş bir saha üzerinde yayıldığını ortaya koymaktadır.

B. TARİHÇE

Yazılı belgeler olmadığı için, Erzurum ovasının ilk sakinleri hakkında maalesef fazla bir bilgiye sahip değiliz. M.Ö. III. binyıl Sümer kaynaklarına göre, Kuzey-doğu Anadolu bölgesine Subartu, ve burada oturan halka da Subar (veya Subir) adı verilmektedir. Mezopotamya'nın aşağı-yukarı bütün tarihî devrelerine ait belgelerde adı geçen Subartu'nun kuzey sınırı henüz tesbit edilememiştir. Bu bakımdan Subar'ların Erzurum ovasında da yerleşik bir hayat yaşadıklarını kesin olarak ifade etmek güçtür ⁷.

Boğazköy ve Mısır belgelerine göre, II. binyılda Subartu'ya Hurriler hâkim olmuştur. II. binyılın ikinci yarısı başlarından itibaren Kuzey-doğu Anadolu'da Hayaşa ve onun pek yakınında Azzi ülkesi ve kiralığı yer almaktadır. Hitit kaynaklarında Hayaşa ve Azzi'nin ancak M.Ö. 1400 yıllarında adı geçmiye başlar. Bu iki devletle Hitit devleti arasındaki mücadele, M.Ö. 1340 yılına kadar devam etmişse de Hititler bu bölgede yerleşmeye muvaffak olamamışlardır.

Kuzeydoğu Anadolu, bu karışık devri müteakip M.Ö. 900 lerde Urartu devletinin hâkimiyeti altına girmiştir. Erzurum ovasının da bu devlet sınırları içinde yer aldığına dair kuvvetli deliller mevcuttur.

Asur Kralı II. Sargon (M.Ö. 722-705)'un, Urartu devletini istilâmesi ile ve Kafkaslardan inen Kimmerler ve İskitler'in şiddetli akınları neticesinde bu devlet tamamen ortadan kalkmıştır. M.Ö. 612 de Asur devleti yıkılınca bu bölgede Medler hâkimiyet kurmuş ve Urartu halkının yerine de Ermeniler yerleşmeye başlamıştır. Medler'den sonra Kuzey-doğu Anadolu, iki yüzyıl kadar Persler'in hâkimiyeti altında kalmıştır (M.Ö. 552-330).

⁶ Erzurum ovasından daha doğuda kalan bazı yerleşme alanlarında çok daha eski insan izlerine de tesadüf edilmiştir. Bu kültür izleri orta paleolitiğe tekabül etmektedir. Teferruat için bk. İ. Kılıç Kökten: Anadolu'da prehistorik yerleşme..., D.TCFD, X, 3-4, s. 167-207

⁷ Koşay-Turfan: a.g.e., s. 354

Kuzey-doğu Anadolu, Büyük İskender'in cihan imparatorluğu parçalanınca Seleucus'lara bağlanmış, M.Ö. I. yüzyıldan itibaren Part'larla Romalılar ve daha sonra da Sasaniler'le Bizans arasındaki sürekli mücadelelere sahne olmuştur. Bundan sonraki devrelerde ise Erzurum ve çevresinin Bizans imparatorluğu ile müslüman devletler arasındaki mücadeleler için bir sınır teşkil ettiğini; daha sonraları Selçuk, Saltuk, Moğol, İlhanlı, Kara-Koyunlu, Timur, Ak-Koyunlu ve nihayet Osmanlı hâkimiyetine geçtiğini biliyoruz.

Buraya kadar verdiğimiz izahattan da anlaşılacağı gibi, Erzurum ovasındaki en eski yerleşme merkezleri, tarih boyunca çeşitli kavimlerin istilâ ve tahribine mâruz kalmıştır. Salgın hastalık, deprem ve kuraklık gibi tabii âfetlerin tahribatını da buna ilâve etmek mümkündür. Bütün bunlara rağmen ova el değiştirmiş, fakat hiçbir zaman terkedilmemiş bir yerleşme alanı olarak her devirde büyük bir önem taşımıştır.

C. EN ESKİ YERLEŞME MERKEZLERİ

Şimdi Erzurum ovasının en eski yerleşme merkezlerini, yapılan arkeolojik kazıların ışığı altında biraz daha yakından tanımaya çalışalım. Hiç şüphe yok ki, bu merkezler sadece Karaz, Pulus ve Tufanç höyüklerinden ibaret değildir. Bu ovada yer alan Cinis⁸, Alaca ve Kırınç höyükleri ile Pasinler ovasında yer alan Hamam, Sos ve Tepecik höyüklerine henüz el sürülmemiştir. Bu höyüklerin haricinde, Tufanç'ta tesbit edildiği gibi, birtakım düz-yerleşme alanlarının mevcudiyetinden şüphe edilemez⁹. İlerde yapılacak olan araştırmalar, herhalde bu konunun daha iyi bir şekilde aydınlanmasına imkân hazırlıyacaktır.

a) Karaz kazısı:

Erzurum'un 16 km. kuzey-batısında yer alan Karaz köyü, bine yakın nüfusuyla (1960 sayımına göre: 750) bugün de önemli bir yerleşme merkezidir. Köyün kenarındaki höyüğün yüksekliği 16 m., çapı 200 m. ve irtifalı da 1783 m. dir. Hüyük iki tepe etrafında inkişaf etmiş ve fakat çok eski zamanlardan bu yana geniş ölçüde tahribe uğramıştır. Bu tahribat, höyükteki taş ve toprağın Karaz köyü sakinleri tarafından yapı malzemesi olarak (kerpiç kesmek, taş çıkarmak gibi) kullanılmasıyla vukua gelmiştir. Onun içindir ki üst tabakaların stratigrafisini tesbit etmek mümkün olamamıştır.

⁸ Cinis köyünün ortasında yer alan höyük, daire şeklindedir. Yüksekliği 30 m. ve çevresi ise 280 m. kadardır. Bk. Abdürrahim Şerif Beygu: Erzurum tarihi, anıtları, kitâbeleri. İstanbul, 1936, s. 178

⁹ Henüz yayınlanmamış olan "Tufanç kazısı raporu"nda, bu köy civarındaki bataklık sahada bir düz-yerleşme merkezinin mevcut olduğu haber verilmektedir.

Karaz'daki arkeolojik çalışmalar, daha önce de kaydettiğimiz gibi, iki devrede gerçekleştirilmiştir. Sondaj faaliyeti, 22 Temmuz 1942 den 29 Temmuz 1942 ye kadar bir hafta devam etmiş ve ortalama 40 işçiyle çalışılmıştır. Kazı ise bundan iki yıl sonra yapılmış, 17 Temmuz 1944 den 8 Ekim 1944 e kadar ortalama 20 işçi bu kazıda vazife almıştır. Höyüğün güneyindeki sırt üzerinde yapılan kazı, 5 m. kalınlığında ve karışık halde Osmanlı-Selçuk-Bizans tabakasını ortaya çıkarmış. Bu tabakanın altında birden bire Karaz bakır çağı başlamaktadır.

Höyüğün batısındaki tepeden kuzeye doğru 15 m. genişlik ve 50 m. uzunlukta bir yarma açılmış, tepede takriben 1,5 m. kalınlığında bir Bizans katı ve onun altında da çok kalın bir bakır çağı tabakası tesbit edilmiştir.

Sondaj ve kazı neticesinde bulunan çanak-çömlek, küçük taş âletler, madenî ve kemik eşyanın sayısı 297 dir. Çanak çömlekler, şerit kabartmalı süsleriyle dikkat çekicidir. Madenî eşya olarak bakır nacak, keski, delikli toplu iğne, mızrak ucu ve yine bakırdan mamûl orak biçiminde bir âlet bulunmuştur. Obsidiyen eşyaya hemen her yapı katında bol miktarda rastlanmıştır. Sileks eşya sayısı azdır (sileks testereler). Kemik buluntular arasında ise ok ucu, iğne ve bizler yer almaktadır.

Yapıların tek sıra üzerine kerpiçle inşa edildiği anlaşılmaktadır. Plânları tesbit edilememişse de meskenlerin bugünkü gibi toplu ve sıkışık bir yerleşmeye tanıklık ettiğini kesin olarak ifade edebiliriz.

Karaz bakır devri eserleri, M.Ö. III. binyıllık devreye kadar inmektedir. Bu kültür, İran Azerbaycan'ı ve Güney Kafkasya buluntularıyla benzerlik arz etmektedir. Nihayet, aynı kültürün izlerini Anti-Toros eteklerine kadar takibetmek mümkündür ¹⁰.

b) Pulur kazısı:

Pulur köyü, Erzurum'un 15 km. güney-batısında, kendi adıyla anılan bir çayın sağ kenarında yer alır. 443 nüfuslu (1960 sayımı) köy, oviden 17 m. yükseklikteki bir höyüğün güney eteğine yaslanmış durumdadır. Pulur höyüğü de, Erzurum ovasında yer alan Karaz, Tufanç ve Cinis höyükleri gibi köylüler tarafından çeşitli maksatlarla tahrip edilmiştir.

Pulur kazısı, 1 Ağustos 1960 dan 30 Eylül 1960 a kadar iki ay sürmüştür. Kazı, höyüğün batısında, tepede ve doğu eteğinde yapılmıştır. Karaz'dan farklı olarak burada ana toprağa-tepeden itibaren 17 m. derinlikte yer alan çakıl ve kumla örtülü sekiye-inmek mümkün olmuştur. Pulur'da ilk yerleşmenin, Pulur çayı tarafından meydana getirilmiş olan bu kum ve çakıl sekisi üzerinde vukua geldiği anlaşılmaktadır.

¹⁰ Koşay, H.Z. ve Turfan, K.: Erzurum-Karaz kazası raporu, s. 360

Bulunan eşyalar arasında Karaz tipi keramik, küp, çanak-çömlek, kâse, bardak, maşraba, kozmetik kapçıkları, süzgeçli kap, kapak ve kaşıklar yer almaktadır. Pulur kalkolitiğinde bulunan madeni eserler ise ancak üç tanedir: üstünde kavruk buğdaylar yapışık bir orak, yassı balta ve keski. Madeni eserlerin az olmasına mukabil, obsidiyenden mâmül âletlerin sayısı bir hayli kabarık ve çeşitlidir. Obsidiyen, Pulur'un batısındaki Turnagöl dağı yamaçlarından taşınarak günlük ihtiyaçlara uygun bir şekilde (bıçak, kazgıç, testere, mirak ve ok uçları, burgular..) işlenmiştir. Öğütme taşları da bol miktardadır. Bu da gösteriyor ki çiftçilik, Erzurum ovasının bu en eski yerleşme merkezinde insanların esas meşgalesidir. Tepenin ön-tarihe ait dolma toprağında ve kenar sondajında bulunan saplı kemik tarakların ise, "tuvalet eşyası olmaktan ziyade dokuma ve iplik bükme işlerinde mekik ile birlikte kullanıldığı" tahmin edilmektedir ¹¹.

c) *Tufanç (Güzelova) kazısı:*

Tufanç köyü, Erzurum'un 15 km. kuzey-doğusunda ve Karasu kıyısında kurulmuştur. Bu nehrin meydana getirdiği bataklık, tarih boyunca köydeki iktisadî hayatı geniş ölçüde etkilemiştir ¹². Nitekim Tufanç höyüğünden başka bir eski yerleşme alanı, adı geçen bataklık bölgenin ortasında yer almaktadır. Bu düz-yerleşme alanı, 3 m. yükseklikte, 75 m. uzunluk ve 60 m. genişlikte yassı bir höyüğe tekabül etmektedir.

Tufanç höyüğü, aynı adı taşıyan bugünkü Tufanç köyünün ortasında yükselmektedir ve bu yüzden geniş ölçüde tahribe uğramıştır. Kazı esnasında ana toprağa inilememişse de höyük yüksekliğinin 20 m. den fazla olduğu tahmin edilmektedir. Kazı, 16 Ağustos 1961 den aynı yılın Eylül ayı sonlarına kadar devam etmiş ve ortalama 50 işçi ile çalışılmıştır.

Ön-tarih buluntuları bakımından Tufanç höyüğü çok zengin malzeme ihtiva etmektedir. M.Ö. III. binyıllık devreye ait tek renkli (monochrom), elle yapılmış keramik kültürü ile taş ve kemik kültürünün aynı zamanda inkişaf ettiği anlaşılmaktadır. Obsidiyen eserler, diğer höyüklerde olduğu gibi, çoğunluktadır. Sileks ve maden eşya sayısı ise çok azdır. B ocağında, altları kalın yuvarlak ağaç döşeli ve kenarları taş örülü hayvan yemliklerine rastlanmıştır ki bu, hayvancılığın beşerî faaliyetler arasında önemli bir yer işgal ettiğini gösterir.

Bu kazı, Tufanç sakinlerinin ön-tarihte coğrafi muhite uyarak ağaç, kamyş, kerpiç ve taş gibi yapı malzemesi kullandıklarını, bunlarla basit ev

¹¹ Koşay, H.Z. ve Vary, Hermann: Erzurum-Pulur kazısı raporu (yayınlanmamıştır), s. 15-16

¹² Ovanın merkezi kısmında alçak bir sahayı işgal eden Karasu bataklığı, 1949-1953 yılları arasında DSİ tarafından kurutulmuş ve böylece 46.000 dekarlık çok verimli bir kültür arazisi elde edilmiştir.

ve ahırlar kurarak toplu bir halde yaşadıklarını ortaya çıkarmıştır. Bazalt öğütme taşlarının bol miktarda mevcudiyeti, bu insanların hayvancılık kadar, çiftçilik ile de meşgul olduklarını ifâde eder ¹³.

D. NETİCELER

Gerek Karaz, gerekse de Pulur ve Tufanç kazılarında elde edilen malzemeye dayanarak, aşağıdaki umumî neticeleri çıkarmak mümkündür:

1. Erzurum ovasında kır yerleşmesinin tarihi, en az M.Ö. 4000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Başka bir deyimle ova, siyasî olaylara (harb, istilâ..) ve tabii âfetlere (deprem, kuraklık, salgın hastalık..) rağmen çeşitli insan toplulukları için 6000 yıldan beri câzip bir yerleşme sahası olmuştur.

2. Bu yerleşme, Erzurum ovasının coğrafî şartlarına bağlı kalarak devamlılık göstermiştir. Bilindiği gibi ova, Doğu Asya'dan gelerek Trabzon'a kadar devam eden ipek yoluyla Kafkasya ve İran'dan gelerek Karadeniz, Akdeniz ve Basra Körfezi'ne geçen tabii yollar üzerinde bir geçit yeri ve aynı zamanda önemli bir ziraat alanıdır.

3. Arkeolojik kazılar, ön-tarihte Erzurum ovası sakinlerinin çiftçilik ve hayvancılığa bağlı kuvvetli bir köy kültürüne sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Erzurum ovası bu iktisadî karakterini günümüze kadar devam ettirmiştir.

4. Az sayıda da olsa, madeni eşyaların mevcudiyeti dikkat çekicidir.

5. Höyüklerin yangın katlarında bulunan kavruk buğday ve arpa, çiftçilikte hububat ziraatinin esas meşgaleyi teşkil ettiğini gösterir.

6. Ziraatta sulama'dan istifade edilip edilmediğini bilmiyoruz. Ancak, en eski yerleşme merkezlerinin akarsu boylarında veya suya yakın sahalarda kurulmuş olması ilgi çekicidir. Nitekim Pulur höyüğü, aynı adı taşıyan ve Karasu'yun tâbii olan Pulur çayı kenarındaki bir çakıl-kum sekisi üzerinde, Tufanç höyüğü ise Karasu'yun kıyısında teşekkül etmiştir. Binlerce yıllık kesif bir yerleşmeyi temsil eden diğer höyüklerde de durum aynıdır.

7. Hayvancılık, ziraatın yanında yer alan önemli bir meşgaledir. Bu faaliyetin, ziraata güç unsuru temin etmek kadar, beslenme ve giyim için de büyük değer taşıdığından şüphe edilemez. Kazılar esnasında bulunan hayvan yemlikleri, kemik âletler ve çeşitli eşya üzerindeki süs motifleri, evcil hayvanların ön-tarih kır ekonomisindeki yerini tâyin etmektedir. Et ve süt kadar dericiliğin yüne dayanan basit dokumacılığın da bu faaliyetler arasında

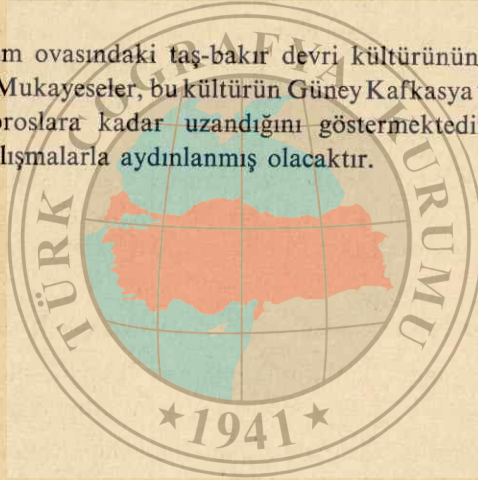
¹³ Koşay, H.Z. ve Vary, Hermann: Erzurum-Tufanç kazısı raporu (yayınlanmamıştır.) s. 5-8.

yer aldığı ileri sürülebilir. Kemikten mâmûl iğ (teşi), delikli iğne ve saplı tarak gibi âletlerin bu basit dokumacılık faaliyetinde kullanıldığı tahmin edilmektedir.

8. Erzurum ovasının en eski yerleşme merkezlerinde kullanılan yapı malzemesinde de bugüne kadar büyük bir değişiklik olmamıştır. Temel için köy civarından temin edilen taş, ve duvarlar için de yine köy civarındaki akarsudan istifade edilerek kesilen kerpiç malzeme kullanılmıştır.

9. Yerleşme, tabiat şartlarının çetinliği, emniyet endişesi ve müdafaa zaruretleri sebebiyle toplu ve sıkışıktır. Ev ve ahır, günümüzde olduğu gibi iç-içedir. Meskenler tek katlıdır. Tavan düz veya "kırlangıç kanadı" (Erzurum ağzıyla: karlangoş) şeklinde üstüste konmuş kirişlerle hafif kubbemsidir. Tavanın ortasında bir ışık deliği yer alır. Ocak gündelik hayatın merkezini teşkil eder¹⁴

10. Erzurum ovasındaki taş-bakır devri kültürünün yayılış sahası oldukça geniştir. Mukayeseler, bu kültürün Güney Kafkasya ve İran Azerbayca'ından Anti-Toroslara kadar uzandığını göstermektedir. Aynı kültürün menşei, yeni çalışmalarla aydınlanmış olacaktır.

14 Koşay-Vary: Erzurum-Pulur kazısı raporu (yayınlanmamıştır), s. 20

DIE PRÄHISTORISCHE BESIEDLUNG DER EBENE VON ERZURUM

(Zusammenfassung)

Nach einem Überblick über die bei den jüngst unternommenen Ausgrabungen von Karaz (1944), Pulur (1960) und Tufanç (1961) zu Tage gekommenen Fundstücke lässt sich folgende Zusammenfassung geben:

1. Die Geschichte der baulichen Besiedlung der Ebene von Erzurum reicht mindestens bis ins vierte vorchristliche Jahrtausend zurück. Mit anderen Worten, die Ebene war trotz politischer Umwälzungen (Krieg, Invasion..) und Naturkatastrophen (Erdbeben, Trockenheit, Epidemie...) für verschiedene Völkergruppen seit 6000 Jahren ein bevorzugtes Siedlungsgebiet.

2. Diese Besiedlung zeigt unter Abhängigkeit von den geographischen Bedingungen eine Kontinualität. Wie wir wissen stellt die Ebene einen Knotenpunkt der natürlichen Verbindungswege in Vorderasien dar, und ist gleichzeitig ein bedeutendes Agrargebiet.

3. Die archäologischen Ausgrabungen zeigen uns deutlich, dass die prähistorischen Bewohner der Ebene von Erzurum eine Bauernkultur besaßen, welche von der Lohdwirtschaft und von der Viehzucht abhing. Diese wirtschaftliche Eigentümlichkeit der Ebene von Erzurum setzt sich bis zum heutigen Tage fort.

4. Wenn auch gering, ist das Vorhandensein von Metallgegenständen doch bemerkenswert.

5. Verkohlter Weizen und Gerste, der sich in den Brandschichten der Ruinenhügel befand, zeigen uns deutlich, dass die Bewohner sich hauptsächlich mit Getreideanbau beschäftigt haben.

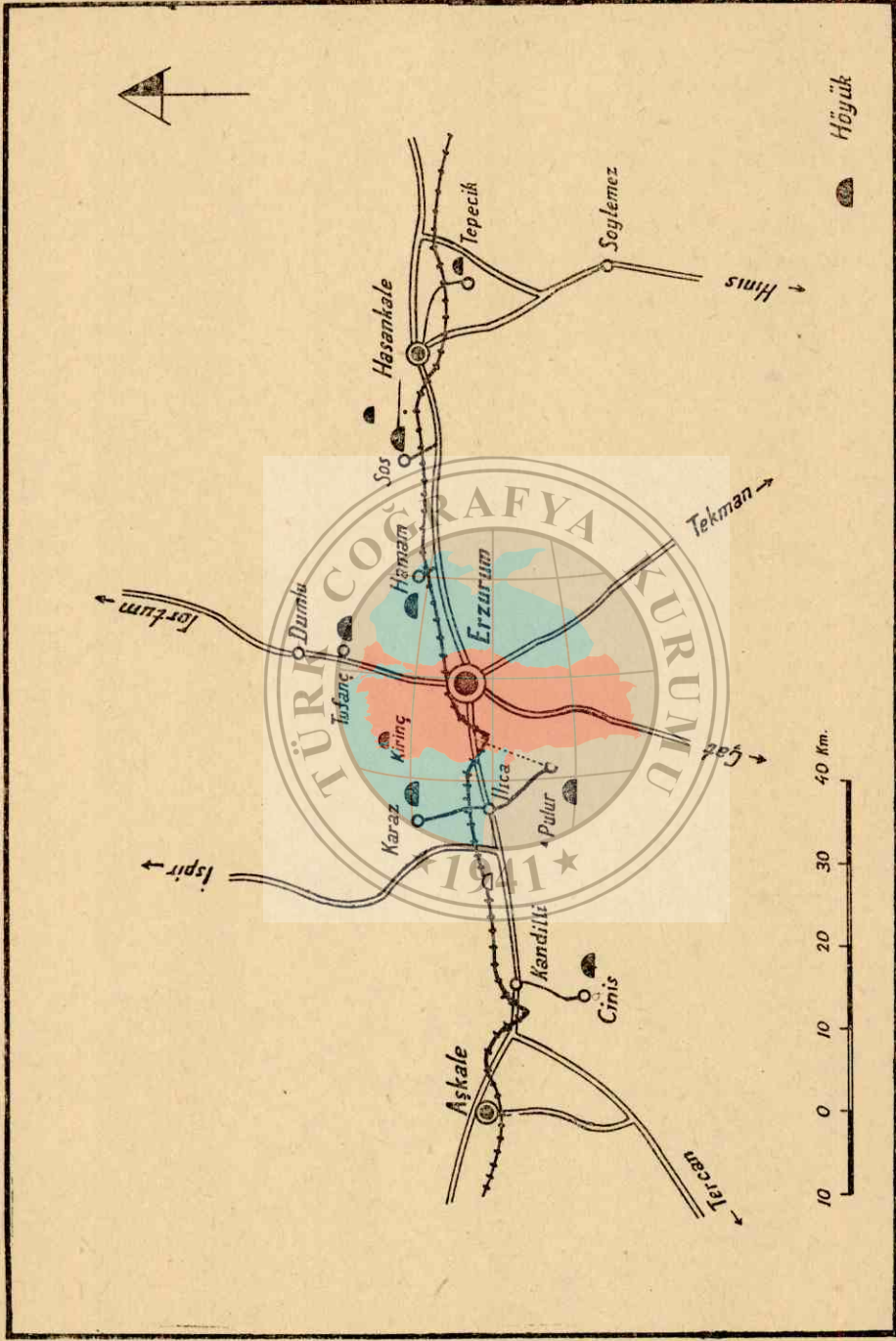
6. Viehzucht war neben dem Ackerbau eine wichtige Beschäftigung. Es ist nicht zu bezweifeln, dass die Viehzucht zunächst dem Ackerbau eine

Kraftquelle verschafft und dass sie ausserdem für die Ernährung und Bekleidung von grosser Bedeutung war. Weberei und Gerberei sind unter diesen Beschäftigungen ebenfalls zu erwähnen.

7. Den Baumaterialien der ältesten Siedlungszentren der Ebene von Erzurum sehen wir heute noch in dieser Gegend in Verwendung (Steine und ungebrannte Ziegel). Die Wohnungen sind einstöckig und haben flache Dächer, die mit Erde bedeckt werden.

8. Auf Grund der harten Naturbedingungen, der Sicherheitsbesorgnis und der Verteidigungsnotwendigkeit ist die Besiedlung konzentriert und dicht.

Dr. Necdet Sözer

